

Ο ρόλος των αιχμαλώτων στις αραβο-βυζαντινές σχέσεις (8ος - 10ος αι.)

Πόλεμος και διπλωματία

Σοφία Πατούρα Σπανού

Διευθύντρια Ερευνών
Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών
Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών

spatoura@eie.gr
sofpatoura@gmail.com

Η ιστορία της ανθρωπότητας διατρέχεται από συνεχείς πολέμους με βαριές και επώδυνες συνέπειες. Μία από τις σοβαρότερες συνέπειες των πολεμικών συγκρούσεων υπήρξε διαχρονικά η αιχμαλωσία στρατιωτών και πολιτών. Κατά την Αρχαιότητα και τον Πρώιμο Μεσαίωνα, ο «θεσμός» της αιχμαλωσίας, όπως και άλλοι πολεμικοί «θεσμοί», είχε καθαρά εθιμικό χαρακτήρα, έτσι ώστε η διαχείρισή του να μην απασχολεί ιδιαίτερα τις εμπόλεμες πλευρές και να αντιμετωπίζεται μόνο περιπτωσιακά. Κατά την περίοδο της Πρώιμης και Μέσης βυζαντινής εποχής τους κύριους άξονες επικοινωνίας των λαών -στο επίπεδο των κοινωνικών και πολιτικών ελίτ- αποτελούσαν οι πρέσβεις, οι εκπρόσωποι της Εκκλησίας, οι ιεραπόστολοι και σε μικρότερη κλίμακα οι έμποροι. Ωστόσο, την ίδια εποχή, παρά την επικρατούσα πολιτική φιλοσοφία περί της κυριαρχίας του πολέμου, ο ίδιος ο πόλεμος, υπό την επίδραση διαφόρων παραγόντων, με κυριότερο τον Χριστιανισμό, δημιούργησε νέες οδούς επικοινωνίας, με σημαντικότερη εκείνη της εκατέρωθεν εξαγοράς και ανταλλαγής αιχμαλώτων. Η συγκεκριμένη πρακτική εγκαινιάσθηκε με ιδιαίτερη επιτυχία κατά τη Μέση βυζαντινή περίοδο και επηρέασε σημαντικά τις αραβο-βυζαντινές σχέσεις, θέμα στο οποίο εστιάζει η παρούσα μελέτη.

Λέξεις ευρετηρίου

Αιχμάλωτοι
Ανταλλαγή
Διπλωματία
Πόλεμος
Βυζαντινοί
Άραβες

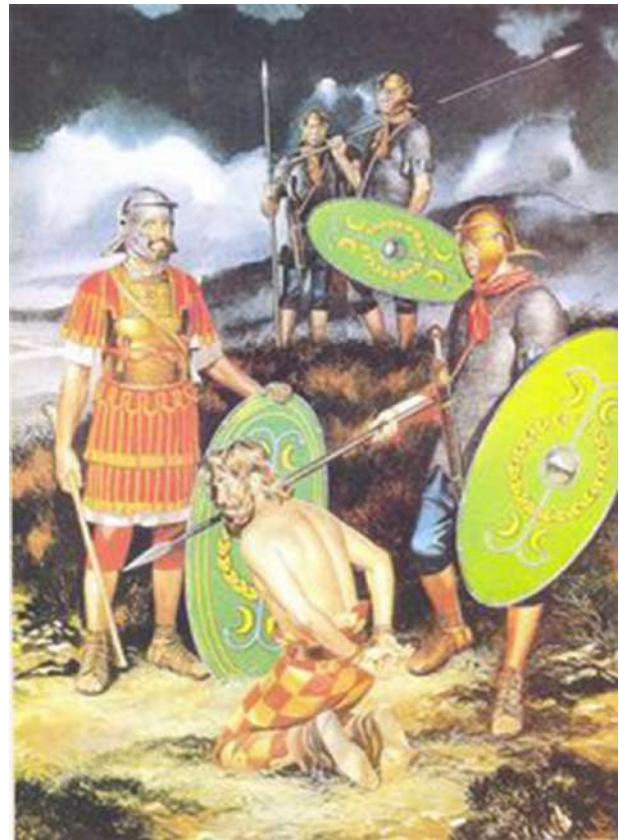
1. Άλωση και λεηλασία της Θεσσαλονίκης από τους Άραβες του Λέοντος Τριπολίτη. Λεπτομέρεια της εικ. 12.

Μία σύντομη αναδρομή στη διαχείριση του ζητήματος της αιχμαλωσίας και της μεταχείρισης των αιχμαλώτων ένθεν κακείθεν κατά την κλασική Αρχαιότητα και τη Ρωμαϊκή εποχή είναι απαραίτητη προκειμένου να κατανοήσει κανείς την εξέλιξη του «θεσμού» δια μέσου των αιώνων, καθώς και τη διαμόρφωση του *status* των αιχμαλώτων κατά την περίοδο της αραβο-βυζαντινής εποποιίας.

Στην Ιλιάδα του Ομήρου αναφέρεται η εξαγορά και η απελευθέρωση αιχμαλώτων, όπως της Εκάβης, της Χρυσίδας και των υιών του Πριάμου.¹ Η εξαγορά αιχμαλώτων, δηλαδή, υφίστατο ως πρακτική και τότε και αργότερα αλλά δεν ασκείτο παρά μόνο στο επίπεδο της ιδιωτικής πρωτοβουλίας και σε περιορισμένη κλίμακα. Κατά τους ιστορικούς της Αρχαιότητας, μέχρι το τέλος της κλασικής περιόδου, η θανάτωση των ανδρών αιχμαλώτων και η υποδούλωση των γυναικών και των παιδιών ήταν, σε γενικές γραμμές, ο κανόνας.² Από τον 4ο αιώνα π. Χ. και εντεύθεν η εξαγορά αιχμαλώτων άρχισε να διαδίδεται όλο και περισσότερο, πάντοτε όμως ως εθιμική πρακτική και όχι ως απόρροια κάποιας νομικής υποχρέωσης.³ Κατά τη ρωμαϊκή εποχή τα πράγματα άλλαξαν προς το χειρότερο, όταν πλέον οι αιχμάλωτοι –Ρωμαίοι και ξένοι– με βάση τον νόμο έχαναν κάθε δυνατότητα απελευθέρωσης, με ελάχιστες μόνο εξαιρέσεις και υπό πολύ αυστηρούς όρους.⁴ Ο ρωμαϊκός νόμος απέδιδε τόσο στους Ρωμαίους όσο και στους ξένους αιχμαλώτους την ιδιότητα του δούλου. Ο συγκεκριμένος νόμος θεμελιώθηκε πάνω στην αντίληψη ότι στην αιχμαλωσία οδηγούνται εκείνοι που δεν πολεμούν μέχρι θανάτου, επειδή προτιμούν τη ζωή από την ελευθερία, την οποία ασφαλώς δεν αξίζουν.⁵

Στην περίοδο της Ύστερης Αρχαιότητας, τόσο στη Δύση όσο και στην Ανατολή, υπό την επίδραση του χριστιανικού θρησκευτικού κινήματος, η αιχμαλωσία απέκτησε νέο περιεχόμενο και η εξαγορά αιχμαλώτων γενικεύθηκε. Σε αυτή την πρώιμη φάση του Μεσαίωνα, στη διαδικασία εξαγοράς και απελευθέρωσης αιχμαλώτων είχε, συχνά, ενεργό ρόλο και η Εκκλησία ως αυτόνομος θεσμός του κράτους αλλά όχι σε συνεργασία με αυτό.⁶

Στη διάρκεια της Πρώιμης και Μέσης Βυζαντινής περιόδου, μέχρι τα τέλη περίπου του 8ου αιώνα, στο επίπεδο των διμερών και «διεθνών» σχέσεων της εποχής, οι αιχμάλωτοι εντάσσονταν στο πλαίσιο επίλυσης των γενικότερων προβλημάτων των ενδιαφερόμενων πλευρών και δεν συνι-

2. Γαλάτης αιχμάλωτος των Ρωμαίων.

3. Γαλάτισσες αιχμάλωτες των Ρωμαίων.

στούσαν κυρίαρχο ζήτημα στις μεταξύ τους διαπραγματεύσεις. Οι απελευθερώσεις αιχμαλώτων, που πραγματοποιούνταν από και προς το Βυζάντιο, μαζικές ή μεμονωμένες, είχαν συγκυριακό μόνο χαρακτήρα και επιτυγχάνονταν συχνά με τη μεσολάβηση της Εκκλησίας⁷ ή κατ'εντολήν των ηγετικών κύκλων, σε ένδειξη καλής θελήσεως, όταν μάλιστα αφορούσαν σε επώνυμους ή υψηλούς

4. Λεπτομέρεια από το εσωτερικό της Αγίας Σοφίας.

αξιωματούχους της άλλης πλευράς.⁸ Στις βυζαντινο-περσικές σχέσεις, επί παραδείγματι, το ζήτημα των αιχμαλώτων ήταν υποβαθμισμένο και η μεταχείρισή τους είχε συμπεριληφθεί στο γενικό νομικό πλαίσιο που καθόριζε τη μεταξύ τους «ισότιμη» σχέση.⁹

Με την εξάπλωση του Ισλάμ, από τα μέσα του 7ου αιώνα, το *status* των αιχμαλώτων άλλαξε δραματικά, καθώς η πώληση και η υπαγωγή τους σε καθεστώς δουλείας έγινε πλέον ο κανόνας.¹⁰

5. Η Αγία Σοφία από νοτιοδυτικά.

Κατά την περίοδο της δυναστείας των Ομμεϋάδων και μέχρι τα τέλη περίπου του 8ου αιώνα, μέσα σε κλίμα φανατισμού και σκληρών συγκρούσεων, τις ζωές και τις τύχες των αιχμαλώτων είχαν στα χέρια τους οι εκάστοτε νικητές, Βυζαντινοί ή Άραβες.¹¹ Σποραδικές μαρτυρίες αναφέρουν περιορισμένες εξαγορές ή ανταλλαγές αιχμαλώτων, κυρίως επιφανών και επώνυμων αξιωματούχων της μίας ή της άλλης πλευράς.¹²

Στα τέλη του 8ου έως τις αρχές του 9ου αιώνα, ο πολιτικός και στρατιωτικός ανταγωνισμός Βυζαντινών και Αράβων βρισκόταν στην κορύφωσή του, καθιστώντας την επικοινωνία των δύο κυρίαρχων αντίπαλων δυνάμεων της εποχής ιδιαίτερα δυσχερή και τις συνέπειες του πολέμου μη διαχειρίσιμες και ανεξέλεγκτες. Τότε ακριβώς, μπροστά σε αυτό το αδιέξοδο, στο οποίο βρίσκονταν και οι δύο εμπόλεμες πλευρές, εισήχθη στις μεταξύ τους σχέσεις ένας νέος πρωτόγνωρος θεσμός που είχε ως επίκεντρο τους αιχμαλώτους. Για πρώτη φορά, στην ιστορική διαδρομή του, το ζήτημα των αιχμαλώτων και η επίλυσή του τέθηκε στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων των ανώτατων ηγετικών κύκλων των δύο αυτοκρατοριών και αποτέλεσε τον πυρήνα των συνομιλιών τους. Πρόκειται για την συμφωνία των επίσημων ομαδικών πλέον ανταλλαγών αιχμαλώτων, Βυζαντινών και Αράβων, συμφωνία που δημιούργησε νέα δυναμική στις αραβο-βυζαντινές σχέσεις.¹³

6. Σκηνή ναυμαχίας Βυζαντινών-Αράβων από ελληνικό κώδικα του 11ου αιώνα (Μαρκιανή Βιβλιοθήκη).

Οι διαδικασίες προσέγγισης Βυζαντινών-Αράβων μέσω των επίσημων ανταλλαγών αιχμαλώτων

Ο βυζαντινός όρος *ἀλλάγιον* αποδίδει, αναμφίβολα, το περιεχόμενο της νεοελληνικής λέξης «ανταλλαγή» και είναι, περίπου, συνώνυμος του αραβικού όρου *fida*.¹⁴ Σε αραβικές, κυρίως, πηγές έχουν καταγραφεί περίπου είκοσι ανταλλαγές αιχμαλώτων από το β' ήμισυ του 8ου έως τα μέσα του 10ου αιώνα, με πρώτη αναφερόμενη στα 769, επί Κωνσταντίνου Ε'.¹⁵ Άραβες ιστορικοί του 9ου και 10ου αιώνα, όπως οι al-Masudi, al-Tabari, al Maqrizi, κ. ά. παρέχουν μέσα από τα κείμενά τους εκτενείς περιγραφές των ανταλλαγών, των προϋποθέσεων και των διαδικασιών που ακολουθούνταν για την πραγματοποίησή τους και κυρίως των αποτελεσμάτων αυτής της πρωτόγνωρης σε πολεμικές περιόδους διπλωματικής δραστηριότητας, επικεντρώνοντας στη νέα δυναμική που είχαν προσλάβει οι σχέσεις των δύο ισχυρών αντιπάλων.¹⁶ Στις βυζαντινές πηγές, μολονότι οι σχετικές πληροφορίες είναι πενιχρές και πολύ συνοπτικές, διακρίνεται, ωστόσο, η αλλαγή στο πνεύμα και τη διάθεση προσέγγισης του ισχυρού αντίπαλου, όπως, επί παραδείγματι, στα *Τακτικά* του Λέοντος

ΣΤ' του Σοφού¹⁷ και στο *Περί της βασιλείου τάξεως* του Κωνσταντίνου Πορφυρογέννητου.¹⁸

Οι αποστολές πρεσβευτών, επιστολών και δώρων, οι εκατέρωθεν προσφορές ομήρων και το πλήθος του κόσμου που συνέρρεε στον τόπο της ανταλλαγής από τις πλησιέστερες συνοριακές περιοχές, συνιστούσαν το τελετουργικό του νέου *status* των αραβο-βυζαντινών σχέσεων με επίκεντρο τους αιχμαλώτους. Αυτή η πολυεπίπεδη επικοινωνία ξεκινούσε από τις βασιλικές αυλές της Κωνσταντινούπολης και του αραβικού χαλιφάτου, περνούσε στις στρατιωτικές και πολιτικές αρχές των συνοριακών επαρχιών και κατέληγε στους απλούς ανθρώπους –χριστιανούς και μουσουλμάνους– οι οποίοι προσέτρεχαν στον ποταμό Λάμο της Κιλικίας (τόπος ανταλλαγής αιχμαλώτων) προκειμένου να παρακολουθήσουν όλες αυτές τις πρωτοφανείς διπλωματικές διεργασίες.¹⁹ Βασική προϋπόθεση για την ασφάλη και την επιτυχή ανταλλαγή των αιχμαλώτων ήταν οι συμφωνίες ανακωχής, συχνές και χαρακτηριστικές, όπως και οι βίαιες συγκρούσεις των δύο πλευρών.

7. Βασανιστήρια Αράβων αιχμαλώτων από τον βυζαντινό ναύαρχο Νικήτα Ωρορύφα (μικρογραφία από το Χρονικόν του Ιωάννη Σκυλίτζη).

Από το περιεχόμενο των επιστολών που αντηλλάγησαν μέσω πρεσβειών ένθεν και ένθεν, διαπιστώνεται ότι η προσπάθεια προσέγγισης του αντιπάλου υπήρξε αμοιβαία και εκδηλωνόταν παντοιοτρόπως από τις επίσημες αρχές και των δύο πλευρών. Σε πνεύμα προσέγγισης και συμφιλίωσης των δύο κόσμων, συντάχθηκαν εκατέρωθεν επιστολές με βασικό αντικείμενο τους αιχμαλώτους. Ανάμεσά τους ξεχωρίζουν αυτές του πατριάρχη και αντιβασιλέως Νικολάου Α' Μυστικού προς τον χαλίφη al-Muqtadir,²⁰ του αυτοκράτορα Ρωμανού Λακαπηνού προς τον χαλίφη al-Radi,²¹ του βεζύρη Ali bn-Isa προς τις αρχές της Κωνσταντινούπολης το 912,²² του εμίρη της Αιγύπτου Muhammad ibn Tugī al-Ihsid προς τον Ρωμανό Λακαπηνό.²³ Στο πλαίσιο των διαδικασιών που ακολουθούνταν για τη διεκπεραίωση των ανταλλαγών αιχμαλώτων κορυφαίο ρόλο διαδραμάτιζαν οι πρεσβευτές. Ο μετέπειτα ιεραπόστολος των Σλάβων Μεθόδιος,²⁴ ο Λέων Χοιροσφάκτης²⁵ και ο Ιωάννης Κουρκούας,²⁶ από την πλευρά του Βυζαντίου, και οι Nasir (Nasr) bn al-Azhar²⁷ και Abd al-Baqi (γνωστός στις βυζαντινές πηγές ως Αβαλβάκης),²⁸ από την πλευρά των Αράβων, υπήρξαν οι

πιο γνωστοί και επιτυχημένοι διπλωμάτες της εποχής. Η μακρά παραμονή των πρεσβευτών στις βασιλικές αυλές της Κωνσταντινούπολης και της Βαγδάτης, τους έδινε την ευκαιρία όχι μόνο μιας απλής εθιμοτυπικής επίσκεψης αλλά και μιας βαθύτερης γνώσης του πολιτικού και κοινωνικού συστήματος του αντιπάλου.²⁹ Τόσο οι αραβικές όσο και οι βυζαντινές πηγές περιγράφουν την υποδοχή και τη φιλοξενία των πρεσβευτών στις πρωτεύουσες των δύο αυτοκρατοριών ως μεγαλοπρεπή, δαψιλή και ιδιαίτερα πομπώδη.³⁰

Είναι χαρακτηριστική η περίπτωση του Λέοντα Χοιροσφάκτη, ο οποίος κατά την αποστολή του 904, παρέμεινε στη Βαγδάτη δύο ολόκληρα χρόνια προκειμένου να διεκπεραιώσει με επιτυχία τις διαπραγματεύσεις με κεντρικό άξονα τους αιχμαλώτους.³¹ Από την άλλη πλευρά, αξιοσημείωτη είναι η διπλωματική αποστολή του Nasir ibn al-Azhar το έτος 861 για τη διαπραγμάτευση της πέμπτης ανταλλαγής αιχμαλώτων, ο οποίος κατά τον Άραβα ιστορικό al-Tabari διέμεινε σε οίκημα του ανακτορικού συγκροτήματος. Οι αξιωματούχοι της βυζαντινής αυλής έστειλαν στον χαλίφη, μέσω του Άραβα απεσταλμένου, πολλά δώρα όπως αρώματα,

8. Η αιχμαλωσία των κατοίκων του Ταυρομενίου από τους Άραβες κατά το β' ήμισυ του 9ου αιώνα (μικρογραφία από το Χρονικόν του Ιωάννη Σκυλίτζη).

μετάξι, κρόκο και άλλα πολύτιμα είδη, σε ανταπόδοση των πλούσιων δώρων που ο χαλίφης al-Mutawakkil είχε αποστείλει στον βυζαντινό αυτοκράτορα.³² Ο Abd al-Baqi (Αβαλβάκης), γνώστης της ελληνικής γλώσσας, εμφανίζεται στις πηγές άλλοτε να συμμετέχει σε διπλωματικές αποστολές στο Βυζάντιο και άλλοτε να παρίσταται ως διερμηνέας σε διαπραγματεύσεις στο χαλιφάτο αλλά και στις ίδιες τις ανταλλαγές αιχμαλώτων.³³

Από την άλλη πλευρά, οι Βυζαντινοί πρέσβεις γίνονταν δεκτοί στις αραβικές αυλές με την ίδια φιλόξενη και πομπώδη υποδοχή. Σε επιστολή που απέστειλε ο εμίρης της Αιγύπτου Muhammad ibn

Tugj al-Ishid, με αφορμή τη βυζαντινή πρεσβεία του 936-937 για συμφωνία ανταλλαγής αιχμαλώτων εκτυλίσσεται με λεπτομέρειες όλο το σκηνικό της λαμπρής υποδοχής και της πλούσιας φιλοξενίας των βυζαντινών απεσταλμένων.³⁴

Το συνεχές «πήγαιν'—έλα» Βυζαντινών και Αράβων πρεσβευτών στη Βαγδάτη και την Κωνσταντινούπολη, κυρίως κατά τον 10ο αιώνα, με κεντρικό σημείο αναφοράς την ανταλλαγή αιχμαλώτων και η λαμπρή εκατέρωθεν υποδοχή τους, είχαν δημιουργήσει έναν πραγματικό ιδεολογικό ανταγωνισμό ανάμεσα στις δύο αυλές και μια πολιτική ισορροπία για λόγους πλέον ιστορικής

9. Σκηνή από την προετοιμασία του βυζαντινού στόλου για την ανακατάληψη της Σικελίας από τους Άραβες, υπό τον Μανουήλ Φωκά το 964 (μικρογραφία από το Χρονικόν του Ιωάννη Σκυλίτζη).

10. Ο βυζαντινός στρατός μπροστά στο κάστρο του Χάνδακα (σημ. Ηράκλειο Κρήτης) το 961 για την ανακατάληψη της Κρήτης (μικρογραφία από το Χρονικόν του Ιωάννη Σκυλίτζη).

αναγκαιότητας. Η πρακτική των ανταλλαγών αιχμαλώτων εξελίχθηκε, στην εποχή κυρίως των Αββασιδών, σε συνήθη κατάσταση για δύο πρωτίστως λόγους: α) τα εσωτερικά πολιτικο-θρησκευτικά προβλήματα των Αράβων είχαν αρχίσει να δοκιμάζουν τη συνοχή του χαλιφάτου με συνέπεια την κάμψη της στρατιωτικής δύναμης και του άλλοτε υψηλού φρονήματός τους και β) η βυζαντινή εξουσία, παρά τη σκληρή πολεμική που ασκούσαν οι θρησκευτικοί κύκλοι της και καθ' υπέρβαση των ιδεοληψιών της, είχε συνειδητοποιήσει ότι βρισκό-

ταν αντιμέτωπη με μια μεγάλη ανερχόμενη δύναμη, την οποία όφειλε να αντιμετωπίσει όχι μόνο με τον πόλεμο αλλά με την ψυχρή λογική και πιο ρεαλιστικές προσεγγίσεις.³⁵

Μουσουλμάνοι αιχμάλωτοι στις τελετές του παλατιού της Κωνσταντινούπολης

Την εικόνα των διμερών διπλωματικών διεργασιών Βυζαντινών-Αράβων με επίκεντρο τις επίσημες ανταλλαγές αιχμαλώτων και το κλίμα μιας προσωρινής έστω προσέγγισης, ήλθε να ενισχύσει από

11. Πυρπόληση αραβικού πλοίου με υγρόν πυρ (μικρογραφία από το Χρονικόν του Ιωάννη Σκυλίτζη).

12. Άλωση και λεηλασία της Θεσσαλονίκης από τους Άραβες του Λέοντος Τριπολίτη (μικρογραφία από το Χρονικόν του Ιωάννη Σκυλίτζη).

την πλευρά του Βυζαντίου ένα νέο σκηνικό στην αυλή της βυζαντινής πρωτεύουσας, μέσω ενός νεωτερισμού που εισήχθη επί αυτοκράτορος Λέοντος ΣΤ' του Σοφού.³⁶ Σύμφωνα με το *Κλητορολόγιον του Φιλοθέου*, στις μεγάλες γιορτές της Χριστιανοσύνης, στις επίσημες αυλικές τελετές και στα συμπόσια προσκαλούνταν και μουσουλμάνοι αιχμάλωτοι που κρατούνταν στην Πρωτεύουσα, στη θέση των απόρων Αράβων πρεσβευτών.³⁷ Κατά το πρωτόκολλο της αυλής, οι μουσουλμάνοι αιχμάλωτοι λάμβαναν τιμητική θέση, δίπλα στην αντιπροσωπεία των χριστιανών Βουλγάρων, συνθήκη που προσέδιδε νέα διάσταση στις αραβο-βυζαντινές σχέσεις.³⁸

Κατά τη βασιλεία του υιού και διαδόχου του Λέοντος ΣΤ' Σοφού, Κωνσταντίνου Πορφυρογέννητου, η προσπάθεια διπλωματικής προσέγγισης των Αράβων εντάθηκε ακόμη περισσότερο. Στην περιγραφή των βασιλικών τελετών στο έργο του *Περί τής βασιλείου τάξεως*, στο οποίο ενσωμάτωσε το *Κλητορολόγιον του Φιλοθέου*, αναφέρεται ότι στα συμπόσια της βασιλικής αυλής μαζί με τους Άραβες πρεσβευτές, προσκαλούνται πλέον και μουσουλμάνοι αιχμάλωτοι από το Πραιτώριο.³⁹ Στο Πραιτώριο, το οποίο κατά τον R. Janin βρισκόταν πολύ κοντά στο αυτοκρατορικό παλάτι, εγκαθίστουσαν επιφανείς μουσουλμάνους αιχμαλώτους.⁴⁰ Στόχος της βυζαντινής εξουσίας ήταν η προβολή στα μάτια των ξένων της καλύτερης δυνατής εικόνας της βυζαντινής πρωτεύουσας και της δύναμης και γενναιοδωρίας του αυτοκράτορα. Την εικόνα αυτή, άλλωστε, και τις γενικότερες εμπειρίες τους από την παραμονή τους στην Κωνσταντινούπολη θα μπορούσαν να μεταφέρουν

στους ανώτερους κύκλους του χαλιφάτου μόνο οι επώνυμοι αιχμάλωτοι.⁴¹

Τις παραπάνω πληροφορίες έρχεται να επιβεβαιώσει μία πολύ σημαντική αραβική πηγή, ο αιχμάλωτος στην Κωνσταντινούπολη Harun ibn Yahya.⁴² Στο έργο του *Περιγραφή της Κωνσταντινουπόλεως*, το οποίο διέσωσε ο ομοεθνής του γεωγράφος Ibn Rosteh, ο Harun εμπλουτίζει το σχετικό περιεχόμενο του *Περί τής βασιλείου τάξεως* του Κωνσταντίνου Πορφυρογέννητου με νέα στοιχεία, αφού οι λεπτομερείς αναφορές του υποδεικνύουν την προσωπική συμμετοχή του στις εορταστικές εκδηλώσεις του παλατιού, στο πλαίσιο του θεσμού που εισήγαγε ο Λέων ΣΤ' μέσω του *Κλητορολογίου*. Η συγκεκριμένη πηγή μάς παρέχει μοναδικές και ανεκτίμητες αξίας πληροφορίες για τις τελετές των Χριστουγέννων και ιδιαίτερες για τη θέση των μουσουλμάνων αιχμαλώτων μέσα σε αυτό το τελετουργικό σύμπλεγμα.⁴³

Στο έργο αυτό ο Harun, μετά από μία σύντομη αναφορά στο οδοιπορικό του από την Ασκάλωνα στην Κωνσταντινούπολη, περνά στην περιγραφή της βυζαντινής πρωτεύουσας, στην οποία καταγράφει γεωγραφικά και τοπογραφικά στοιχεία και επισημαίνει την εξαιρετική της οχύρωση με ισχυρά τείχη, πύργους και πύλες.⁴⁴ Ο Άραβας αιχμάλωτος εστιάζει ιδιαίτερα στο βασιλικό κτηριακό συγκρότημα, με επίκεντρο το παλάτι και όλα τα συνδεδεμένα με αυτό αυτοκρατορικά κτίσματα.⁴⁵ Η λεπτομερής περιγραφή που κατέλιπε συμπίπτει, σε γενικές γραμμές, με εκείνη των άλλων πηγών, εμπεριέχει, ωστόσο, και επί πλέον μοναδικές και ξεχωριστού ενδιαφέροντος πληροφορίες. Αναφέρεται στην ύπαρξη τεσσάρων φυλακών εντός του

13. Αναπαράσταση της εκστρατείας του αραβικού στόλου για την κατάληψη της Κρήτης (823-824) (μικρογραφία από το Χρονικόν του Ἰωάννη Σκυλίτζη).

περιβόλου του «μεγάλου παλατιού», προορισμένον να στεγάσουν μουσουλμάνους αιχμαλώτους διαφόρων κατηγοριών.⁴⁶

Ιδιαίτερη ἔμφαση προσδίδει στην περιγραφή του ἴδιου του αυτοκρατορικοῦ ανακτόρου, ἐνῶ σε μια παρέκβαση του λόγου του ἀναφέρεται λεπτομερῶς στο ἔθιμο του συμποσίου των Χριστουγέννων, στο ὁποῖο, κατ'ἐντολήν του αυτοκράτορα, προσκαλούνταν και μουσουλμάνοι αιχμάλωτοι.⁴⁷ Στο σημεῖο αὐτό παραθέτει με λεπτομέρειες το τελετουργικό και το τυπικό της συγκεκριμένης ἐκδήλωσης⁴⁸ με

τον ἴδιο τρόπο που το ἐξιστορεῖ και ὁ Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος στο *Περὶ τῆς βασιλείου τάξεως*.⁴⁹ Ἐξωριστό ἐνδιαφέρον παρουσιάζει, ἐπίσης, ἡ περιγραφή που παραθέτει ὁ Harun ibn-Yahya για τὴν πομπή του αυτοκράτορα πρὸς τὴ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, στην ὁποία συμμετείχαν, κατὰ τὸν συγγραφέα, και μουσουλμάνοι αιχμάλωτοι. Οἱ τελευταῖοι εἰσέρχονταν στο ναό, παρατηρούσαν με θαυμασμό και δέος τὸ μέγεθος και τὴν πλοῦσια διακόσμησή του και παρακαλοῦσαν τὸν Θεὸ νὰ παρατείνει τὴ ζωὴ του αυτοκράτορα για ἔτη πολλὰ.⁵⁰

14. Αιχμάλωτοι Ἄραβες κατὰ τὴν ἀνακατάληψη τῆς Κρήτης ἀπὸ τὸν Νικηφόρο Φωκά το 963 (μικρογραφία ἀπὸ το Χρονικόν του Ἰωάννη Σκυλίτζη).

15. Αποτύπωση της περιοχής Αμισού/Κρατερού ανατολικά του Χάνδακα (σημ. Ηράκλειο Κρήτης) από τον Βενετό μηχανικό Fr. Basilicata (1618) σε ανάμνηση της αποτυχίας του στρατηγού Καρτερού να ανακαταλάβει την Κρήτη το 829.

Το έργο του μουσουλμάνου αιχμάλωτου Harun ibn-Hahya είναι πολύ σημαντικό για δύο κυρίως λόγους: α) για την πληροφόρηση που προσέφερε στους ομοεθνείς του –σύγχρονους και μεταγενέστερους– σχετικά με το κέντρο εξουσίας της μοναδικής τότε μεγάλης αντιπάλου τους, της βυζαντινής αυτοκρατορίας, και β) για την ανάδειξη του εύρους της βυζαντινής διπλωματίας, όπως αποτυπώνεται στο συγκεκριμένο έργο του Άραβα αιχμάλωτου. Ολόκληρη η περιγραφή του διαπνέεται από έκπληξη, θαυμασμό και δέος για ό,τι βίωσε ή αντίκρουσε, εικόνες που μετέφερε κυρίως στους υψηλούς κύκλους του χαλιφάτου, μέσω της καταγραφής τους στην *Περιγραφή της Κωνσταντινουπόλεως*. Οι μηχανισμοί της βυζαντινής διπλωματίας είχαν εντάξει στην υπηρεσία της και τους αιχμάλωτους, κυρίως τους μουσουλμάνους, εξαπολύοντας μέσω αυτών «πόλεμο» εντυπώσεων και

«επίθεση» ιδεολογικής και πολιτισμικής επιρροής, η οποία πέρασε πράγματι στους ηγετικούς κύκλους των Αράβων, όπως σαφώς αποτυπώνεται στις περιγραφές των βασιλικών συγκροτημάτων των χαλιφών της Βαγδάτης και του Καΐρου, από ιστορικούς και αυτόπτες μάρτυρες.⁵¹

Βυζαντινοί και Άραβες επιφανείς αιχμάλωτοι

Σε συνάφεια με το επίπεδο προσέγγισης των δύο ισχυρών αντιπάλων, όπως παρουσιάστηκε πιο πάνω, βρισκόταν μία επί πλέον πρακτική με άμεση αναφορά στους αιχμάλωτους. Πρόκειται για την εκδήλωση αμοιβαίας διάθεσης Βυζαντινών και Αράβων σχετικά με την προστασία, την ευνοϊκή μεταχείριση ή ακόμη και την απελευθέρωση επιφανών και επώνυμων αιχμαλώτων προκειμένου να εξυπηρετήσουν πολιτικές, στρατιωτικές και ιδεολογικές σκοπιμότητες.⁵² Η κατάσταση αυτή

16. Η αιχμαλωσία και ο ανασκολοπισμός του στρατηγού Κρατερού, κοντά στη νήσο Κω, από τους Σαρακηνούς μετά την αποτυχία ανακατάληψης της Κρήτης (μικρογραφία από το Χρονικόν του Ιωάννη Σκυλίτζη).

προϋπήρχε μεν ως αντίληψη και πρακτική, κατά την περίοδο όμως των σκληρών αραβο-βυζαντινών πολέμων παγιώθηκε και εκφράστηκε με τον πλέον επίσημο τρόπο στα *Τακτικά* του Λέοντος Σοφού με την παρακάτω γνωστή οδηγία: «τούς δὲ *αἰχμαλώτους* πρὸ τοῦ τελείως καταπαῦσαι τὸν πόλεμον μὴ κτεῖνε καὶ μάλιστα τοὺς ἐνδόξους καὶ μεγάλους παρὰ τοῖς πολεμίοις ὄντας ... ἴν' ἔχῃς δι' αὐτῶν ἀντικαταλλάττειν καὶ ἀνακαλεῖσθαι τὰ, ὡς εἰκός, συμβαίνοντα ἡττήματα».⁵³

Από τη βυζαντινή πλευρά, την πρακτική εφαρμογή αυτού του κώδικα αποδεικνύει η ύπαρξη στην Κωνσταντινούπολη ειδικών κρατητηρίων ή η παραχώρηση αξιοπρεπών καταλυμάτων σε επώνυμους μουσουλμάνους αιχμαλώτους.⁵⁴ Αξίζει να αναφερθούν δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα αξιοπρεπούς μεταχείρισης και σχετικά γρήγορης απελευθέρωσης δύο υψηλών αξιωματούχων Αράβων από τις βυζαντινές αρχές: του ναυάρχου Khalil ibn-kisan, στις αρχές του 8ου αιώνα και του αρχιστρατήγου Ugaif ibn-Anbasa επί της χαλιφίας του Mamun.⁵⁵ Περιπτώσεις καλής συμπεριφοράς προς επώνυμους μουσουλμάνους αιχμαλώτους αναφέρονται συχνά στις πηγές, από τις οποίες όμως ξεχωρίζουν τρεις: οι αιχμαλωσίες των Harun ibn Yahya, Quabath ibn-Razin και του Άραβα ποιητή Abu-Firas, οι οποίοι κατέγραψαν ή αφηγήθηκαν τα προσωπικά τους βιώματα σε άλλους, ομολογώντας την καλή μεταχείριση και δαψιλή φιλοξενία εκ μέρους των Βυζαντινών.⁵⁶

Από την πλευρά των Αράβων, εντυπωσιακή και ιδιαίτερα ενδεικτική για τη συμπεριφορά τους προς επιφανείς βυζαντινούς αιχμαλώτους, είναι η περίπτωση της μνηστής τού γιου του αυτοκράτορα Νικηφόρου Α΄ Φωκά, την απελευθέρωση της οποίας διέταξε, κατά τον ιστορικό Tabari, ο ίδιος ο χαλίφης Harun al Rashid.⁵⁷

Αναμφισβήτητα η συμπεριφορά των νικητών προς τους επιφανείς αιχμαλώτους, Βυζαντινούς ή Άραβες, επηρέαζε σε μεγάλο βαθμό την πορεία των σχέσεων των δύο εμπόλεμων πλευρών. Τα παραδείγματα δύο επιφανών βυζαντινών αιχμαλώτων, του Κωνσταντίνου Φωκά, ανεψιού του αυτοκράτορα Νικηφόρου και του στρατηγού Μελία, για τους οποίους οι ιστορικές πηγές αναφέρουν ότι απεβίωσαν κατά τη διάρκεια της αιχμαλωσίας τους, είναι ιδιαίτερα διαφωτιστικά για τις αρνητικές επιπτώσεις που μπορούσαν να επιφέρουν παρόμοια γεγονότα, με κυριότερη την όξυνση των αραβο-βυζαντινών σχέσεων στο επίπεδο κυρίως των στρατιωτικών επιχειρήσεων.⁵⁸

Συμπεράσματα

Η περίοδος της λεγόμενης αραβο-βυζαντινής εποποίας (9ος-10ος αι.) προσδιορίζεται από δύο βασικά χαρακτηριστικά: α) τις σκληρές και ανελέητες μεταξύ τους πολεμικές συγκρούσεις και β) την αμοιβαία προσπάθεια των δύο πλευρών για πολιτική προσέγγιση μέσω ποικίλων μέσων και μεθόδων. Σε επίπεδο ηγεσιών, οι δύο πλευρές είχαν προ

17. Αιχμάλωτοι-ικέτες Αγαρηνοί μετά από μάχη Βυζαντινών-Αράβων (μικρογραφία από το Χρονικόν του Ιωάννη Σκυλίτζη).

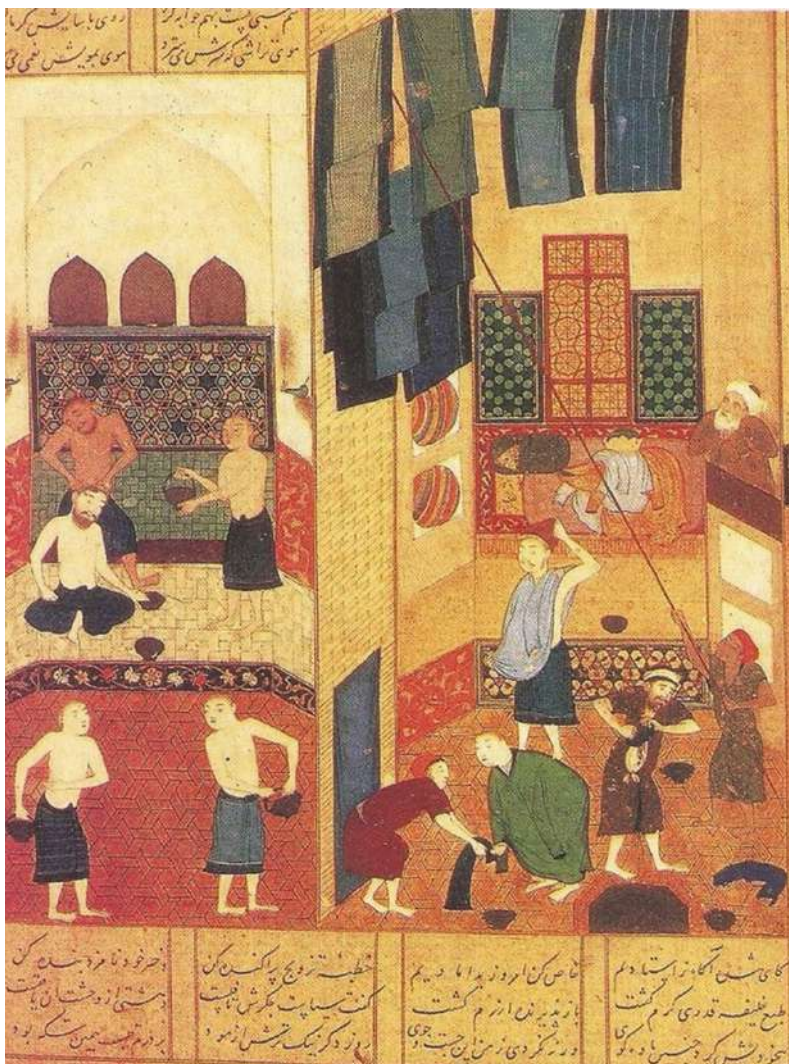
πολλού ξεκινήσει τις διπλωματικές διεργασίες, οι οποίες μέχρι τον 9ο αιώνα αφορούσαν κυρίως σε ζητήματα πολέμου και σε συνθήκες ειρήνης. Η αδυναμία κάθε μορφής ιδεολογικής προσέγγισης λόγω της μεγάλης διάστασης των θρησκευτών τους, οι οποίες συνιστούσαν τον πυρήνα της κοσμοθεωρίας τους, οδήγησαν τις δύο πλευρές στην αναζήτηση άλλων σημείων επαφής, αρχικά μέσω της διπλωματίας και αργότερα μέσα από τον ίδιο τον πόλεμο. Με άλλα λόγια, οι δύο μεγάλες δυνάμεις της εποχής, καταδικασμένες ιστορικά σε διαρκείς και ανελέητες συγκρούσεις με ανυπολόγιστες συνέπειες, ήταν υποχρεωμένες να «εξημερώσουν» τον πόλεμο. Όφειλαν, δηλαδή, να τον εντάξουν στις πολιτικές και διπλωματικές τους σχέσεις, να τον καταστήσουν προβλέψιμο, να περιορίσουν τον χρόνο και τον χώρο του και εν τέλει να

τον μετατρέψουν σε αιτία και παράγοντα επικοινωνίας.

Οι αιχμάλωτοι, λοιπόν, ως μία από τις σοβαρότερες συνέπειες του πολέμου κατά την περίοδο του πιο σκληρού πολιτικού και στρατιωτικού ανταγωνισμού τους, αποτέλεσαν τον κεντρικό άξονα επαφής και επικοινωνίας των δύο αυτοκρατοριών. Οι πολυπληθείς αιχμαλωσίες, μετά από αιματηρές συγκρούσεις ή καταλήψεις πόλεων, είχαν καταστήσει το πρόβλημα των αιχμαλώτων ιδιαίτερος οξύ και για τις δύο πλευρές. Επομένως, οι αιχμάλωτοι, είτε ως πραγματικό πρόβλημα είτε ακόμη και ως πρόσχημα, λειτούργησαν καταλυτικά στην προσέγγιση Βυζαντινών και Αράβων, τόσο μέσω του θεσμού των επίσημων ανταλλαγών όσο επίσης μέσω της ευνοϊκής μεταχείρισης και απελευθέρωσης των επιφανών και επωνύμων. Από

18. Ο χαλίφης al-Ma'toum δέχεται στη Βαγδάτη Βυζαντινούς απεσταλμένους (μικρογραφία από το Χρονικόν του Ιωάννη Σκυλίτζη).

19. Εικονογράφηση δημοφιλούς ιστορίας του μεγάλου χαλίφη της Βαγδάτης Harun al-Rashid (περσικό χειρόγραφο του 15ου αιώνα).

τη μία πλευρά, οι περίπλοκες διαδικασίες και ολόκληρη η διαδρομή την οποία ακολουθούσαν οι εντεταλμένοι επί του θέματος, συνέβαλαν στη βελτίωση της ποιότητας των πολεμικών τους σχέσεων με την απελευθέρωση ανθρώπων, τις προσωρινές ανακωχές και τις συγκυριακές έστω ειρηνικές περιόδους. Από την άλλη, η μεταφορά εντυπώσεων και θετικών εικόνων από τους επώνυμους αιχμαλώτους στην ιδιαίτερη πατρίδα τους, μετά την απελευθέρωσή τους, αποτέλεσαν αναμφισβήτητα σημαντικούς δίαυλους επικοινωνίας ανάμεσα στις δύο αντίπαλες δυνάμεις.

Βιβλιογραφία

- Αθανασίου Αλεξανδρείας, «Διδασκαλία προς Αντίοχον Δούκαν», *Patrologia Graeca* 28, στ. 553-710.
- Bielman A., «Retour à la liberté. Libération et sauvetage des prisonniers en Grèce ancienne, Recueil d'inscriptions honorant des sauveteurs et analyse critique», *Etudes épigraphiques* I, École française d'Athènes, Université de Lausanne 1994, 294-297.
- Campagnolo-Pothitou M., «Les échanges de prisonniers entre Byzance et l'Islam aux IXe et Xe siècles», *Journal of Oriental and African Studies* 7 (1995), 1-56.
- Canard M., «Une lettre de Muhammad ibn Tugj al-Ihsid emir d'Egypte a l'empereur Romain Lecapene», *Annales de l'Institut d'Etudes Orientales de la Faculté des Lettres d'Alger* 2 (1936), 189-209.
- Canard M., «Extraits des sources arabes», στο A. A. Vasiliev, *Byzance et les Arabes: La dynastie macédonienne*, t. II-2, Bruxelles 1950.
- Canard M., «Bagdat au Ier siècle de l'Hégire (Xe siècle de l'ère chrétienne)», *Arabica*, volume publiée à l'occasion du Mille deux centième anniversaire de la fondation de Bagdat, Leiden 1962, 287-297.
- Dagrón, G., «"Ceux d'en face": les peuples étrangers dans les traités militaires byzantins», *Travaux et Mémoires* 10 (1987), 221-225.
- Dennis G., *The Taktika of Leo VI (text, translation and commentary)*, Washington 2010.
- *Digesta* XLIX 15 και XXVIII 1, 12, *Corpus Juris Civilis* I, 409-410 και 884-888.
- Dockes P., *La libération médiévale*, Paris 1979.
- Drocourt N., «Ambassades latines et musulmans a Byzance: une situation contrastée (VIII-XI siècles)», *Byzantion* 74 (2004), 348-381.
- Ducrey P., *Guerre et guerriers dans la Grèce antique*, Paris 1985.
- Dvornik Fr., *Les légendes de Constantin et de Méthode vues de Byzance*, Prague 1969.
- Graf E., «Religiose und rechtliche Vorstellungen über Kriegsgefangene in Islam und Christentum», *Die Welt des Islams* 8 (1963), 89-139.
- Janin R., *Constantinople byzantine: développement urbain et répertoire topographique*, Paris 1964.
- Jeffrey E., «The Image of the Arabs in Byzantine Literature», *The 17th International Byzantine Congress (Major Papers)*, Dumbarton Oaks, Washington D.C. 1986, 305-321.
- Jenkins J.H. - Westerink L.G., *Nicholas I Patriarch of Constantinople Letters* [Corpus Fontium Historiae Byzantinae 6], Dumbarton Oaks, Washington 1973.
- Kennedy H., «Byzantine - Arab Diplomacy in the Near East from the Islamic Conquests to the Mid Eleventh Century», στο (ed. Shepard J. - Franklin S.), *Byzantine Diplomacy*, Aldershot 1992, 133-143.
- Khouri al Odetallah R. A., *Αραβες και Βυζαντινοί: Το πρόβλημα των αιχμαλώτων πολέμου*, Θεσσαλονίκη 1983 (αδημοσίευτη διδ. διατριβή).
- Kolendo J., *Les Romains prisonniers de guerre des Barbares aux Ier et IIe siècles*, *Index. Quaderni camerti di studi romanistici. International survey of Roman law* 15 (1987), 227-234.
- Koliás G., *Leon Choerosphactes, Magister, Proconsul et Patrice* [Texte u. Forschungen zur Byzantinisch-Neugriechischen Philologie 31], Athens 1939.
- Meyendorff J., *Byzantine views of Islam*, *Dumbarton Oaks Papers* 18 (1964), 115-132.
- Oikonomides N., *Les listes de préséance byzantines des IXe et Xe siècles (Introduction, Texte, Traduction et Commentaire)*, Paris 1972.
- Πατούρα Σ., *Οι αιχμάλωτοι ως παράγοντες επικοινωνίας και πληροφόρησης (4ος-10ος αι.)*, Αθήνα 1994.
- Πατούρα-Σπανού Σ., «Οι αιχμάλωτοι και η εξημέρωση του πολέμου: το παράδειγμα των βυζαντινο-αραβικών σχέσεων», στο (έκδ. Κραλίδης Α. - Γκουτζικώστας Α.) *Βυζάντιο και Αραβικός κόσμος: Συνάντηση Πολιτισμών*, Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου, Θεσσαλονίκη 2013, σ. 383-404.
- Patoura-Spanou S., «Arab and Byzantine Prisoners in the Reign of Leo VI the Wise: Images from Contemporary Byzantine Sources», *Graeco-arabica* 11 (2011), 406-412.
- Reiske J.J., *Constantini Porphyrogeniti Imperatoris. De ceremoniis aulae byzantinae* [Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae 2], Bonn 1829-1830.
- -Simeonova L., «In the depths of tenth century Byzantine ceremonial: the treatment of Arab prisoners of war at imperial banquets», *Byzantine and Modern Greek Studies* 22 (1998), 75-104.
- Συνέλλη Κ., *Οι διπλωματικές σχέσεις Βυζαντίου και Περσίας έως τον σ' αιώνα*, Αθήνα 1986.
- Theophanis *Chronographia*, έκδ. De Boor C., Hildesheim [1883-1885], ανατ. 1963.
- Toynbee A., *Constantine Porphyrogenitus and his World*, London 1973.
- Van Minnen P., «Prisoners of war and hostages in Graeco-Roman Egypt», *Journal of juristic papyrology* 30 (2000), 155-163.
- Vasiliev A. A., *Byzance et les Arabes. La dynastie d'Amorium (820-867)*, t.I, Bruxelles, 1935.
- Vasiliev A. A., «Harun ibn-Yahya and his description of Constantinople», *Seminarium Kondakovianum* 5 (1932), 149-153.
- Vasiliev A. A., *Byzance et les Arabes: La dynastie macédonienne (867-859)*, t. II-1, Bruxelles 1950.
- Verlinden Ch., «Guerre et traité comme sources de l'esclavage dans l'empire byzantin aux IXe et Xe siècles», *Graeco-arabica* 5 (1993), 207-212.
- Yannopoulos P., *La société profane dans l'empire byzantin des VIII, VIIIe et IXe siècles* [Recueil de Travaux d'Histoire et de Philologie, 6e série, 6], Louvain 1975.

Σημειώσεις

1. Bielman 1994, σ. 294-297.
2. Πατούρα 2013, 383; Bielman 1994, 326-333; Ducrey 1985.
3. Kolendo 1987, 227-234.
4. Digesta XLIX 15, XXVIII 1, 12; Dockes 1979, 10-14.
5. Van Minnen 2000, 155-163.
6. Αθανασίου Αλεξανδρείας, στ. 649; Σωζομενός, 388.
7. Πατούρα 1994, 111-131.
8. Chrysos 1976, σ. 1-60; Συνέλλη, 1986, 35-50.
9. Khouri al Odetallah 1983, 57-58; Πατούρα 1994, 25-26; Yannopoulos 1975, 267-277; Verlinden 1993, 207-212.
10. Graf 1963, σ. 89-139; Πατούρα-Σπανού 2013, 387.
11. Τοynbee 1973, 386-387.
12. Khouri al Odetallah 1983, 68-87; Campagnolo-Pothitou 1995, 29-30.
13. Campagnolo-Pothitou 1995, 9-10.
14. Theophanis, *Chronographia*, σ. 444; Τοynbee 1973, 390-393.
15. Πατούρα-Σπανού 2013, 388.
16. Λέντος Σοφού, *Τακτικά* 2010.
17. Κωνσταντίνου Πορφυρογέννητου, *Περί της βασιλείου τάξεως* 1829-1830.
18. Campagnolo-Pothitou 1995, 25-32; Πατούρα - Σπανού 2013, 389.
19. Jenkins - Westerink 1873, 2.
20. Vasiliev 1950, II-1, 425-430.
21. Canard 1950, 286-291.
22. Canard 1936, 189-209.
23. Dvornik 1969/2, 69 κ.ε.
24. Vasiliev 1950, II-1, 132-139; Koliias 1939.
25. Vasiliev 1950, II-1, 316.
26. Vasiliev 1935, 320.
27. Theophanis, 374-375; Campagnolo-Pothitou 1995, 42-43; Drocourt 2004, 362.
28. Πατούρα 1994, 141.
29. Πατούρα 1994, 141-143.
30. Koliias 1939, 47-49 και 90-92.
31. Vasiliev 1935, 320-322; Kennedy 1992, 139.
32. Theophanis, 374-375; Drocourt 2004, 362; Canard 1950, 67, 69, 78, 169.
33. Canard 1936, 189-209.
34. Meyendorff 1964, 115-132; Dagron 1987, 221-225; Jeffreys 1986, 305-321.
35. Oikonomides 1972, 169, 203.
36. Simeonova 1998, 75-104; Patoura-Spanou 2011, 406-412.
37. Oikonomides 1972, 203.
38. Reiske 1829-1830, 592.
39. Janin 1964, 258.
40. Πατούρα 1994, 147-148.
41. Πατούρα 1994, 104.
42. Vasiliev 1932, 149-163; Πατούρα-Σπανού 2013, 394.
43. Πατούρα 1994, 105.
44. Janin 1964, 106-122; Πατούρα 1994, 105-106.
45. Canard 1950, 385; Πατούρα 1994, 106.
46. Πατούρα 1994, 106-107.
47. Πατούρα 1994, 107.
48. Canard 1950, 388; Reiske 1829-1830, s. 758, 768.
49. Canard 1950, 389-391.
50. Canard 1962, 287.
51. Πατούρα 1994, 111-124.
52. Dennis 2010, 384, 386.
53. Πατούρα-Σπανού 2013, 395-396.
54. Vasiliev 1950, 118.
55. Πατούρα 1994, 83-110.
56. Khouri al Odetallah 1983, 53.
57. Πατούρα 1994, 116-118.

ABSTRACT

The Role of Prisoners in the Arab-Byzantine Relations (8th - 10th c.) War and Diplomacy

Sophia Patoura Spanou

Research Director

Institute of Historical Research, National Hellenic Research Foundation

Themes in Archaeology Magazine 2018, 2(1): 48 - 63

Taking into consideration the number of war events that took place at the arab byzantine borders and on the territory of the two empires, we could easily describe the relations between the two sides in terms purely polemic. However, despite the severe polemic that was used by religious arab and byzantine circles against each other and the bloody conflicts on the battlefields, the two sides were obliged to «tame» the war and make it a factor of approach, in the spirit of «Jus Gentium» and the «political communication» that characterized this particular era. Through this historical evolution a new dynamic was developed, focused on the prisoners. The procedures used for the resolution of the problems concerning the prisoners led to new forms of diplomatic activity in both courts. A crucial point in the diplomatic relationships between Byzantium and Islam were the official mass exchanges of prisoners, an institution established at the late eighth century. Emperors and caliphs, ambassadors and interpreters and famous captives constitute the main factors engaged in the diplomatic game of captivation and captives' liberation or exchange, which led to the political, social and cultural approach of two worlds.

Key words: Prisoners, Exchange, Diplomacy, War, Byzantines, Arabs